Червона Бібліотека Ч. 4.

М. Драгоманів

ВІРА І ГРОМАДСЬКІ СПРАВИ

Ціна 5 центів

1917

З ДРУКАРНІ "РОБІТНИКА"
2335 WEST 11-TH STREET :-: CLEVELAND, OHIO

Михайло Драгоманів.

(Перше видане сеї книжечки вийшло 1892 р. в Коломиї, накладом ґазети "Хлїбороб".)

Противники всяких поступових домагань виступають між іншим в тим, що "поступ віднимає у народа віру в Бога". Треба сю справу пояснити.

Правда, що є богато таких людей, котрі зовсїм інакше думають про сьвіт та Бога, про душу та тїло, про церковні справи, нїж як навчають римсько католицкі попи. А є й такі, що зовсїм не покладають ся нї наяку примусову науку, хоч би вона покликувалась і на саме Євангелїє, а до всего силують ся доходити вільним розумом та пробою. Тільки сего не можна їм брати за зле, бо на то у чоловіка і є розум, щоб думати, досліджувати всего. Поки дійдуть люди до правди, не раз помилять ся, а все таки вкінци дійдуть, і буде то на користь усїм.

Возьміть на приклад хороби. Колись усі думали, що хороби насилають ся людям або другими людьми, або богами. — і проти хороб уживали не ліків, а шептаня, молитов, або святої води та оливи і т. д. Хто думав інакше, той уважав ся за поганого безбожника, — аж в кінци подоходили вчені люде до того, що хоч про деякі хороби докладно знають, з чого вони і чим їх лічити. Так воно робить ся і з другими справами, в котрих учені люде не складають ся на примусові думки, хоч би ті думки виходили і з церковних книг, а вільним розумом і пробою доходять до правди, котра обертаєть ся на користь людям.

А до того треба знати, що думки людей про віру власне не мусять належати до громадських справ. Громада не може домагати ся, щоб усі люде мали однакові думки про віру. Тепер у нас нема такого села, деб не було ріжновірців: христіян ріжних обрядів, або й жидів. А коли поглянемо на ширший світ, то побачимо, що ріжновірства там ще більше: в однім нашім народі, українськім, є і так звані католики латинського обряду, і люде греко-восточної церкви, от як на Буковині, де ту церкву звуть волоською, та в російській Україні; а окрім того є серед Українців і так звані протестанти — що обходять ся без попів, от як деякі на угорській Руси, або в Російській Україні братчики, котрих там начальство зве штундарями. Окрім того скрізь і в нашій землї є жиди, а по ширшім світі магометане і люде других церков та вір.

Колись то і найрозумнійші люде думали, що

треба добиватись до того, щоб усї люде мали однакову віру, а для того треба карати і нищити тих, що мають не такі думки про вріу, яких держить ся громада та її попи. Ось старі жидівські попи напр. поклали були закон, щоб усякого такого що держиться іншої віри, — вбивати. В жидівських законах, котрі і тепер стоять у Біблії як слово боже, говорить ся про те, щоб вибити всїх людей, котрі жили в земли, куди увійшли жиди, і котрі не поклонялись жидівському богови, а також щоб вибити всїх людей і навіть товар у тім містї, де би завелась нова віра, а місто спалити. Гісля таких законів жидівські попи засудили на смерть і Ісуса Христа і богато його учеників. Подібні закони видавали проти перших християн і цїсарі римські, як у їх країни зайшла віра христіянська і люде стали відпадати від старої римської віри. Тогди християнські учителї стали казати, що громадї та начальству нема дїла до того, якої хто віри: аби чоловік сповняв громаські обовязки, платив податки, служив у війську, — того й досить для громади і для начальства, — а як він вірує, то справа, котра належить до його совісти, до його стосунків просто з Богом, що Бог не може бажати, щоб кого силою приведено до него і навіть ображаєть ся тим.

Довго таки наборолись усякі попи старих вір і римське начальство, щоб викоренити християнську віру, але даремно; число християн усе росло, — і в кінци цїсар Константин видав закон, щоб усякому, в тім числї й христіянам, вільно було держатись такої віри, якої хоче. Так увіль-

нились від переслідуваня християне. Але скоро їм мало стало волї, і коли, по Константинї, і цїсарі стали християнами, попи християнські забажали, щоби в державі християнській заведений був жидівський закон, після котрого колись мучено самих християн. Епископи християнські стали намовляти цїсарів, щоб вони заборонили усякі віри, окрім християнської, та ще такої, яку викладають епископи на своїх соборах. Тодї стали уряди християнські руйнувати церкви старих вір та бити їх прихильників. Алеж і христіяне не однаково думали про такі річи, котрих навчали епископи, як то, що Бог один і потрійний, що Ісус Христос рівночасно і Бог і людина, про то, чи годить ся молитись до образів, чи нї, і т. і. Та й на соборах самі епископи не однаково постановляли. З того виходили спори між християнами; — одні христіяне називали других еретиками, схизматиками і проклинали одні других, і кожда сторона тільки себе уважала за правовірних, або православних. Як цїсарем ставав прихильник, якої сторони, то думки її становились обовязковими для всїх, а християн других думок мучено. Деколи один і той самий цїсар за житя переміняв думки, то перемінялись і примуси й караня. Нїколи поганські уряди не мучили так християн, як мучили християне одні других.

Мілїони людей пропали через то, особливо в сторонах церкви восточної, грецької; цїлі країни спустошились, — але все таки ріжниця в думках про віру не щезла там, бо не можна силою примусити людину, щоби не думала. Всї сї захо-

ди довели тільки до того, що попівство грецької церкви та уряд цісарский грецкий остогид многим людям і вони раді були, як прийшли на грецьке цісарство війною Араби нової віри, Магометової.

Магометова віра в основі своїй подібна до жидівскої та християнської, — тільки простіща, (узнає одного Бога, без Трійці, не знає образів святих, — менче має приписів про їду і т. і., ніж жидівська віра), — а до того спершу Магомет признавав повну волю і рівність для християн і жидів, хоч відтак став і він силою притягати людей до своєї віри. Та все таки в магометнській державі була признана воля для всїх громад християнських та жидівських, тільки що магометане уважались за єдиних правовірних і тільки самі одні мали права державні: до уряду, до війська, платили менчі податки іт. і. Через се все богато християн, котрим остогидла бійка за віру, спершу радо приймали магометанський уряд, а дальше богато їх перейшло і до віри Магометової. Тількож і по магометанських державах остались і християне і позаяк вони уважають ся за низчих, ніж магометане, то вони тим ображають ся і сприяють тепер ворогам тих держав. Так і магометанський уряд, як колись грецький християнський, не міг добитись, щоби знищити ріжницю в думках про віру, а нерівність між тими, що уважають ся за правовірних і неправовірних, доводить магометанські держави до того самого, що ослабило державу грецьку християнську, — то є до ненависти неправовірних проти держави.

II.

В західній, латинській половині християнського світа спершу було менше розвинене письменство і через то люди менше вдумували ся в церковну науку і менше виробляло ся незгідних з наукою епископів думок про віру, ніж у восточній грецькій половині. Тілько-ж з часом ріжниця в думках сих стала зростати й серед християн латинської, або римської церкви. Потрохи виробили ся тут думки, котрі тепер звуть евангелицькими, — то є що людина, щоби спасти свою душу, мусить слухати тілько того, що навчає еван гелїє, читати євангеліє просто самому і розуміти, як Бог на душу покладає. Єпископи та папи карали огнем людей, котрі таке навчали, світські уряди за приводом папів пустошили цілі країни, де такі думки ширились, дуже між людом, ось напр. як полуднева Франція, або чеська земля в австрійськім цїсарстві, але — все таки знищити таких думок не могла. Триста років тому назад стала в землях церкви латинської велика зміна, або по латинськи реформація: цілі країни, як половина Німеччини та Швайцарії, Анґлія, богато людей у Франції, Австрії, Польщі і т. инчих наклонились до думок більше або менше подібних до евангелицьких, відпали від римської церкви і склали собі осібні церковні громади. Звуть ті громади протестантами, бо батьки їх протестували колись проти примусу слухати римської церкви, що видав був цїсарський нїмецький уряд.

Довго уряди, що слухали римських папів, боролись з протестантами, палили їх, мучили, во-

ювали. Протестанти й собі, як де була їх більшість, били прихильників римської церкви й папи, котрого вважали за антихриста. Та все таки в цілім світі, що колись належав до латинської церкви, ні в поодиноких країнах уряди не добили ся того, щоби знищити ріжницю в думках про віру і витворити однаковість чи то римську, чи то протестантську. Розсказують, що цісар Кароль V, за котрого сильно вибухнув в Німеччині, за проводом Лютра, протестантський рух і котрий богато набив і намучив протестантів, під конець свого житя любував ся в годинниках, мав їх богато і все хотів довести до того, щоби стрілки в усіх годинниках показували однаково, мінута в мінуту, і ніяк того не міг добити ся. "От воно як, сказав одного разу цісар Кароль, а я-ж то хотів, щоби люди однаково думали!"

По довгих суперечках та війнах з поводу віри, що підняли ся по християнськім світі, коли повстав протестантський рух, розумнійші та ліпші люде ріжних вір додумали ся до того, що всякий примус в справах віри є річ погана і шкідлива для громади і для самої віри і що ріжниця в думках людських виходить з самої природи людей і не тілько не шкодить людям, а служить їм до того, щоби доходити до правди та випередити одно другого наукою та добротою. Відповідно до таких думок розумні люде ріжних вір стали навчати, що громада й кожда людина мусить полишити кождій людині волю думати про віру тай про все на світі, як її розум схоче, а домагати ся тілько, щоби ніхто другому не робив лихого та

щоби всякий сповняв спільні громадські, світські обовязки.

Після таких думок тепер влагоджено більше або менше церковне житє в усіх просвічених державах. Найбільше проведено в житє такі думки в Сполучених Державах північної Америки, куди тепер вандрують і наші люде. Там державний уряд зовсім не мішаєть ся до справ віри, то є не тільки кождому воля держати ся такої віри, якої він хоче, належати до якої церкви, чи не належати ні до якої, але державний чи громадський уряд і не дає грошей ні на які церкви і ні на яких попів — їх удержують ті, що до них признають ся, а в школах державних, чи громадських, всі діти записують ся на світську науку, а церковну науку діти побирають осібно, коли того хотять батьки. Такі порядки звуть ся розділ церкви від держави.

І в наших, европейських державах діло йде до таких самих порядків. Сего домагають ся скрізь радикали, котрих богато тепер скрізь. Але вже тепр у всіх просвічених державах в Европі старий примус до віри державної зломано. В австрійській державі напр. закон дає волю кождому належати до якої схоче віри, чи церкви, або не писано, що належність до якої церкви не має ванележати ні до якої, записати ся безцерковником (безконфесійним). В конституції австрійській наги на громадське чи державне право людини.

Отже хто би став докоряти чи радикалам, чи кому іншому, його думками про віру, той тільки піднимає шкідливу колотнечу межи людьми, заборонену навіть законами. Розумієть ся, кождий

може стояти за свою віру, змагати словом чи письмом перетягати до неї людей, але се він повинен робити осібно від громадських справ і зборів, на котрих можна говорити тілько про справи спільні для людей усяких думок про віру, то є про справи свіцькі: податки, військо, дороги, господарство і т. д.

В більше просвічених сторонах так роблять навіть найгорячійші прихильники церковних думок. Се тілько у нас непросвічені попи думають, що вони мусять опирати ся радикалам, а в других сторонах то до радикалів належать і попи і навіть єпископи римської церкви і виступають за радикальними думками про громадські справи спільно з протестантами і навіть людьми, котрі не хотять належати ні до якої церкви. Так в Ірляндії є велике радикальне Товариство земельне, котре змагає до того, щоби уся земля належала до хліборобів, і в тім товаристві беруть участь латинські попи поруч із протестантами. Так у Швайцарії є Робітницька Спілка, до котрої належать робітники всеї держави, латиняне, протестанти й безцерковники. Спілка та прямує до такого упорядкованя фабрик, якого бажають соціялісти. Недавно в швайцарській державній раді було постановлено завізвати всі уряди, щоби видали однакові закони на користь робітникам про працю на фабриках, і підняли сю справу в швайцарській раді державній два посли, один найгорячійший римський католик, а другий безцерковний професор. В Англії помер римсько-католицький архиєпископ Манінґ, котрий був кардиналом, то є най-

висшим цекковним достойником, що вибирають з поміж себе папу. Так той Манінґ був радикал, обставав за робітниками враз із соціялїстами, домагав ся, щоби кождій родинї була забезпечена праця і прожиток, щоби робітники не працювали на фабриках більше, ніж десять годин на день, а в копальнях то не більше як вісїм годин. Кілька років тому назад, коли робітники в анґлійській столиці Льондонї справляли велику процесію і віче, де домагали ся закона про осьми-годинну працю, то несли портрет кардинала Манінґа поряд з портретом звісного соціялїста Кароля Маркса, котрий з роду був жид, а відтак належав до зовсїм безцерковних вольнодумців.

Так то по просвічених сторонах люде вже знають, що віра сама по собі, а громадські справи самі по собі, що кождий може думати про віру, як хоче, а в громадських справах люде всяких думок про віру можуть виступати спільно. Пора се знати і у нас.

ОРҐАНІЗУЙТЕСЬ! ЗБІЛЬШУЙТЕ СОЦІЯЛЇСТИЧНІ РЯДИ! ЗМІЦНЮЙТЕ СОЦІЯЛЇСТИЧНИЙ РУХ.

Соціялїстичний рух є орґанізоване просвітне і полїтичне стремлінє робітничої кляси до визволеня робітничої кляси з неволї капіталїстичної.

Соціялїстична партія є **єдиною** полїтичною партією робітників.

Соціялїстична партія тепер вже являєть ся найсильніщою просвітною інституцією для робітничої кляси по всїм сьвітї. Соціялїстична Партія ставить найвижчу, найбільшу мету, якої ще ніхто і ніколи не ставив перед робітничою клясою.

Соціялїстична партія змагає до житя, все до житя, до справжнього житя — до справедливости для всїх людий.

Орґанізуйтесь в ряди Української Федерації Соціялїстичної Партії.

За інформаціями звертайтесь на адрес:

Ukrainian Federation S. P.
2335 W. 11-TH STREET CLEVELAND, OHIO